

Statshusmandsloven af 1919 eller (lensafløsningsloven).

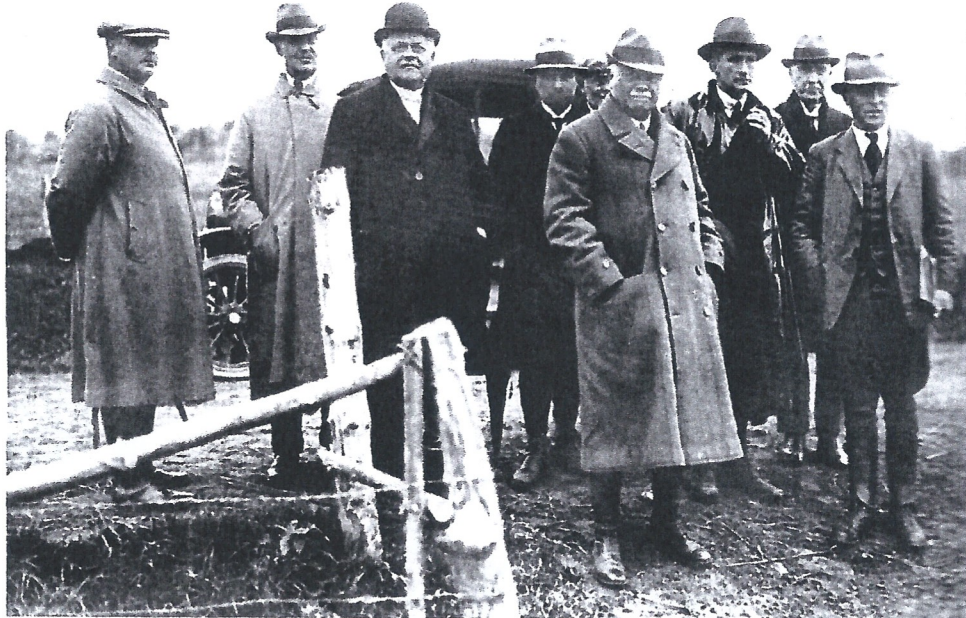
I begyndelsen af 1900 årene opstod der et større og større behov for landbrugsjord for at give mulighed for at der kunne etableres husmandsbrug. De store godser, baronier og herregårde havde meget store jordbesiddelser. Der skulle også bruges tillægsjord til de tidligere etablerede husmandsbrug, som var så små, at en familie ikke kunne leve af den.

Den 13. februar 1919 blev lovforslaget om lensafløsning fremsat i Folketinget. Loven havde til formål at etablere nye husmandsbrug. Det var statsminister Zahle, der også var justitsminister, der fremsatte forslaget. Det betød – kort fortalt – at de store godser m.v. skulle afgive jord til Staten efter bestemte regler, som også kunne omfatte ekspropriation.

Der var – måske meget forståeligt - modstand imod det fra de store jordbesiddere og der blev anlagt sag mod staten fordi man mente, at det var krænkelse af den frie ejendomsret. Sagen endte i Højesteret, som gav staten ret. Loven blev vedtaget den 4. oktober 1919 og blev kaldt "Statshusmandsloven af 1919 eller (lensafløsningsloven).

Til administrering af jordlovene blev oprettet et særligt udvalg, Statens Jordlovsudvalg. Som formand for udvalget valgtes en husmand, folketingsmand Niels Frederiksen, der bl.a. selv havde medvirket i forbindelse med gennemførelsen af loven.

Statens Jordlovsudvalg var en rejsende flok, som hyppigt drog ud for at besigtige de arealer, der kunne overtages og udstykes til nye husmandsbrug. Her er det magtfulde udvalg i felten på Visborggaard i 1931. Foran de menige medlemmer – med begge hænder dybt i lommerne på den store overfrakke – står Niels Frederiksen, den omtrent almægtige formand fra starten i 1919 og helt frem til 1947.

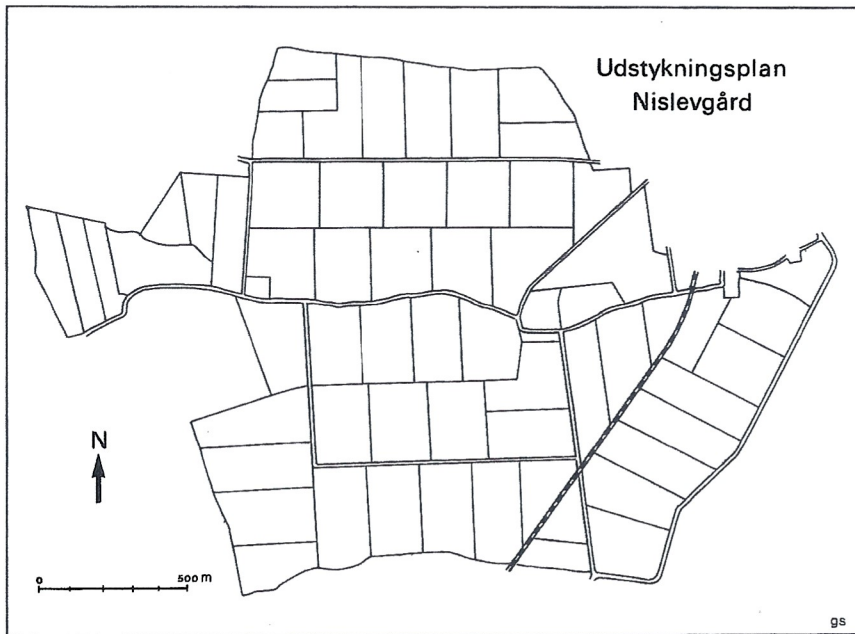

Der var 74 grevskaber, herregårde m.v. som i alt afgav 20.000 hektar jord. Det betød oprettelse af 2.300 husmandsbrug + tillægsjord til ca. 750 eksisterende, mindre brug. Præstegårdsjordenes ca. 12.000 hektar blev også udstykket til ca. 1.800 husmandsbrug. Efter genforeningen i 1920 blev 36 gårde (tidligere prøjsisk statsejendom) omdannet til 625 husmandsbrug. Udstykningerne påbegyndtes i 1921 og var afsluttet i 1932.

I Holbæk Amt blev der oprettet 233 statshusmandsbrug.

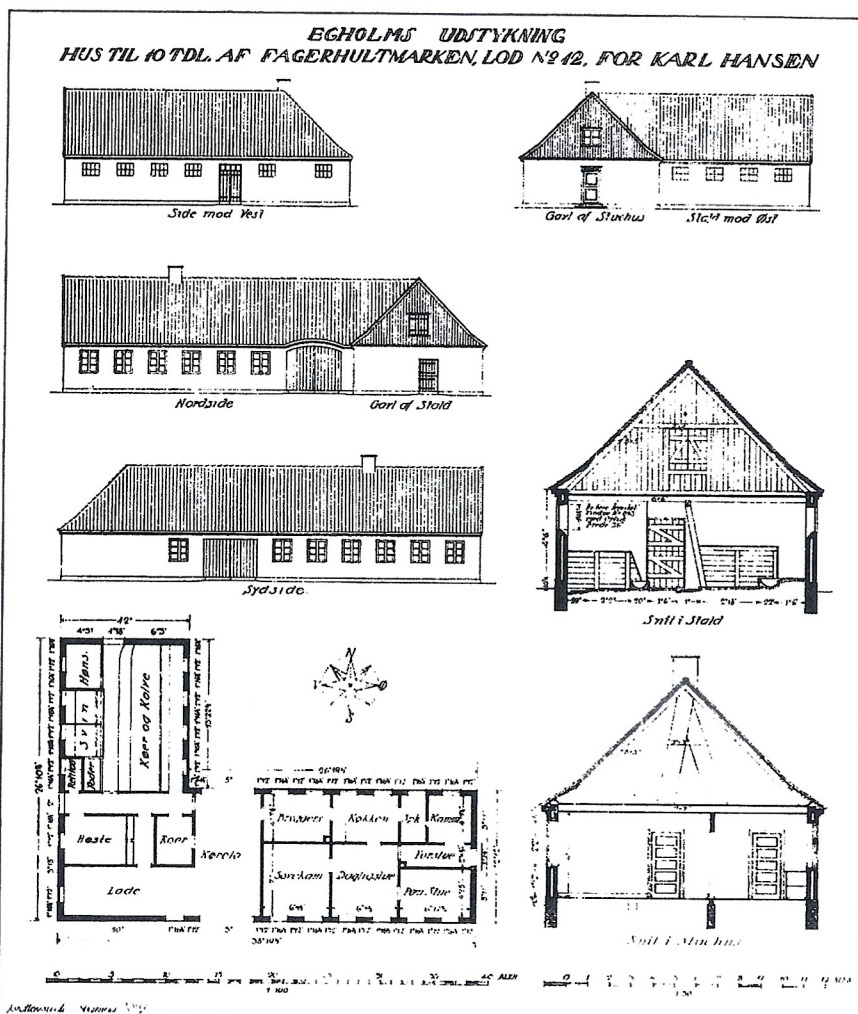
Baroniet Løvenborg skulle afgive 337 hektar jord svarende til ca. 600 Tdr. land. Arbejdet påbegyndtes for Løvenborgs vedkommende i oktober 1921.

8 husmandsbrug på begge sider af Løvenborg Allé (nr. 3-5-7 og 2-6-8-10-14) og 10 husmandsbrug på begge sider af Løvenborg Allé (nr. 4-6-8 og 3-5-7-9-11).

Der opstod således rundt omkring i landet husmandskolonier. Her ses udstykningsplanen over Nislevgård, Otterup på Fyn, hvor "Husmandskolonien Nislev" opstod ved herregårdens totale udstykning i 1925.

Udstykningen omfattede 46 nye brug, 13 tillægsparceller og nogle byggegrunde.

I årene 1920-22 havde Statens Jordlovsudvalg et nært samarbejde med Landsforeningen Bedre Byggeskiks arkitekter om tegning og opførelse af nye statshusmandsbrug.

Denne tegning fra foreningens årsskrift i 1920 viser et af de brug, som opførtes på Egholms jord i Hornsherred - landets første lensudstykningsbrug.

Herregårdsalleen ved Løvenborg, Holbæk, og statshusmandsbrug fra 1920'erne tegnet af arkitekt Ivar Bentsen, der var en af de førende arkitekter i Landsforeningen Bedre Byggeskik. Arkitekt Marius Pedersen var også med i denne forening.

Statshusmandsbrug fra 1920'erne på den tidligere herregårdsmark ved Vognserup.

Det efterfølgende er en afskrift af artikel i Holbæk Amts Venstreblad for den 29. december 1926.

Udstykningen fra Baroniet Løvenborg

I Formiddag blev de ca. 250 Tdr. Land, der yderligere afgives til Staten, fordelt i 18 Hovedparceller og 11 Tillægsparceller.

Medens en hylende Storm, der isede igennem til Marv og Ben, for hen over Landet, samledes i Formiddags ved 9½ -Tiden de nye Statshusmænd, som var tildelt Jord fra Løvenborg, ved Trønningevejen. I Dag skulde nemlig Fordelingen af Lodderne finde Sted. Det Areal, der nu blev afgivet, udgjorde ca. 250 Tdr. Land, der var fordelt i 18 Hovedparceller på ca. 10 Tdr. Land Stykker, medens Resten fordeltes i 11 Tillægsparceller af lidt forskellig størrelse, og et Par Tdr. Land blev solgt til Buttrup-Tudse Kommune for 1300 Kr. Kommunen agter at benytte dette Areal som kommunal Grusgrav.

Samtlige 18 nye Husmænd var mødt. En enkelt af de Indstillede, And. Marius Larsen, Gislinge, havde forud meddelt, at han trak sin Ansøgning tilbage. I hans Sted rykkede en af Suppleanterne Karl Hansen, Ondløse, op. Fra Jordlovsudvalget var mødt Formanden, Folketingsmand Niels Frederiksen, St. Karlebo, og Murer Knudsen, Katrinedal. Endvidere var til stede Formanden for Amtskommisionen, Partikulier P. Villadsen, Maarsø, Arkitekt Marius Pedersen, Holbæk, og Landinspektør Forsberg, Holbæk, der har udmålt og kortlagt Parcellerne. De 11 Husmænd fra Egnen, der er tildelt Tillægsparceller, var derimod ikke tilsagt til Fordelingsmødet. De skulde først møde på Regstrup Hotel ved 11 tiden, hvor Papirerne skulde underskrives.

Den, Jord der der er afgivet, er af fortrinlig Beskaffenhed. Saa godt som al Jorden staar til Takst 16 og 18, og Lodderne er beliggende langs Trønninge og Buttrupvejen. Bygningerne kan rejses langs Vejen, således at Nybyggerne let kan slippe af med deres Mælk. Hvilket Mejeri, de vil slutte sig til, er endnu ikke afgjort, men antagelig bliver der Konkurrence mellem Tudse og Nr. Jernløse Andelsmejerier og måske Gislinge Mejeri.

Betingelserne for Jordens Overdragelse.

Før man skred til Fordelingen af Parcellerne, konstasterede Murer Knudsen ved Navneopraab, at alle de nye Husmænd var til Stede.

Folketingsmand Niels Frederiksen gav derefter nogle orienterende Oplysninger. Han meddelte, at hvis nogen var blevet betænkelig eller kun ønskede en bestemt Parcel som ikke kunde faas, var det endnu Tid at træde tilbage. Naar Papirerne var underskrevet, fangede Bordet som ved enhver anden Handel. Købesummen for Jorden skulde ikke indbetales eller afdrages, men forrentes med 4½ Pct. Byggelånene var i Aar på 9.500 Kr. De 8000 Kr. skulde forrentes med 4½ Pct. og efter 5 Aars Forløb afdrages med 1 Pct. om aaret. Beløbet over 8000 Kr. skulde hverken forrentes eller afdrages. Tegningerne til de Husmandssteder skulde godkendes af Amtskommisionen og Arkitekt Marius Pedersen. Naar fordelingen af Parcellerne på Aggersvold havde fundet Sted vilde Arkitekt Marius Pedersen sammenkalde alle de nye Husmænd til et Møde, hvor Bygningsspørgsmaalet vilde blive drøftet, og hvorefter der vilde blive forelagt forskellige Typetegninger, der kunde vælges imellem. Saa snart Bygningerne var under Tag, kunde en Trediedel af Byggelaanet udbetales som Forskud, men der vilde blive draget Omsorg for, at Bygherren ikke kunde disponere over beløbet til andre Formaal end Betaling til den Haandværker, der havde Byggearbejdet i Entreprise. Paa den maade var Haandværkerne sikret kontant Betaling, naar de ikke byggede ud over Statslaanets Beløb, og naar dette var Tilfældet, maatte de kunde bygge til rimelige Priser. Vi levede jo i en Tid, hvor der skulde skæres ned overalt.

Efter Reglerne kunde Jorden først overtages til 1. April, med der var truffet den Ordning med Baroniet, at Jorden kunde overtages straks efter Fordelingen.

Lodtrækningen om Parcellerne.

Efter denne orienterende Indledning skred man straks til fordelingen af Parcellerne, hvoraf de 8 ligger ved Trønningevejen og de 10 ved Buttrupvejen. Der var ingen væsentlig Forskel på Jordlodderne, og der var heller ingen af de nye Husmænd, der nærede særlig stærke Ønsker om at faa en bestemt Parcel.

Formanden for Amtskommisionen P. Villadsen, Maarsø blev forsynet med en Lykkepose og nogle Kugler, hvoraf den ene var hvid. Meldte der sig mere end en Liebhaber til en Parcel, trak man Lod. Var der f. Eks. 5 mand, som vilde have en Jordlod, kom der 5 Kugler i Posen, og den,

Side
som trak den hvide Kugle, blev den lykkelige. Til den første Parcel meldte der sig 5-6 Liebhavere, og Axel Olsen, Gurede, trak den hvide Kugle og blev ejer af den første Parcel.

Fordelingen af Jordlodderne gik hurtigt fra Haanden, og inden lang Tid var de 18 Hovedparceller fordelt. De nye Husmænd er:

Knud Hansen, Trønninge, p.t. Antonagade, København.

Albert Jacobsen, Buttrup.

Alfred Petersen, Egebjerg.

Hans Eriksen, Løvenbord Mark.

Helge Nielsen, Gislinge.

Thorvald Andersen, Dramstrup.

Hans Markussen, Nr. Jernløse.

Peter Johan Christensen, Buttrup.

Lars Chr. Larsen, Fuglsaa, Mørkøv.

Hans Chr. Petersen, Brorfælde.

Chr. Larsen, Tudse.

Niels W. Emil Christensen, Mørkøv.

Karl Hansen, Ondløse.

Niels Fr. Eriksen, Nr. Jernløse.

And. Oluf Eriksen, Borup.

Hans Chr. Petersen, Sophienholm.

Axel Olsen, Gurede.

P. Chr. Andersen, Kundby.

De 11 Tillægsparceller, der tildeltes til Egnens Husmænd, er tildelt følgende:

Carl Martin Hansen, Regstrup.

J. Fr. Withøfft, Regstrup Huse.

Jac. Chr. Jacobsen, Regstrup.

J. W. Larsen, Regstrup.

Laur. Viggo Sørensen, Nørup.

Chr. Gustav Agersted, Nørup.

N. B. B. Jul Schmidt, Buttrup.

Laur. Chr. Jensen, Buttrup.

Aug. Ejner Petersen, Buttrup.

Laur. Chr. Christensen, Buttrup.

J.B.Jensen, Buttrup.

Efter Fordelingen samledes man paa Regstrup Hotel, hvor Papirerne blev underskrevet. Der er ingen Papiromkostninger for de nye Husmænd, idet de faar Skødet gratis udleveret fra Landbrugsministeriet.

Paa den tidligere Herregaardsmark vil der i den kommende Sommer rejse sig en række nye Hjem, hvor 18 Familier kan leve et lykkeligt og selvstændigt Liv uden at være afhængige af andre, selv om der naturligvis, særlig i de første Aar, skal lægges Kræfter i.

Hvordan er det så gået de 18 husmandsfamilier som slog sig ned ved Løvenborg i 1926.

En artikel i Holbæk Amts Venstreblad den 22. december 1976 fortæller at kun 3 familier kan fejre 50 års jubilæum.

Det drejer sig om Ellen og Albert Jacobsen, Løvenborg Allé 3, og Helge Nielsen Trønninge Allé 5 samt Kathrine Andersen. De øvrige drog bort efterhånden som de nåede pensionsalderen og husmandsstederne i Trønninge Allé og Løvenborg Allé er i dag overtaget af folk som har arbejde ved siden af.

Ellen og Albert Jacobsen, Løvenborg Allé.

Avisen talte med Helge Nielsen og Ellen og Albert og her er små udpluk fra artiklen:

Der var 175 som søgte på husmandsstederne. Af de 18 som fik et stykke jord var der kom langvejs fra og de måtte i den føtste tid bo i hytter, mens byggeriet stod på. Det var ikke lutter lagkage for de familier. Jorden var ikke i den bedste forfatning da vi fik den. Løvenborg vidste jo godt at der skulle udstykkes og derfor havde jorden fået lov til at stå hen. De første par år jeg høstede var det ikke meget andet end tidsler udtaler Helge Nielsen. Helge og Albert var barndomsvenner fra Gislinge, hvor de gik i skole sammen.

Ellen og Albert startede med 4 køer, 20 svin og 1 hest. Der var næsten ingen med 2 heste. Vi hjalp hinanden og lånte os frem efter hvad vi skulle lave. Vi slog os sammen 2 og 2 eller 3 og 3 og hjalp hinanden, når der var behov for det. Vi havde ingen penge. Det var sådan at vi skulle skaffe 10 % af startkapitalen

selv, men mange havde ikke engang de 1500 kr. Jeg havde 4000 kr., men de var væk, inden vi var færdige med at bygge og fik købt redskaber. 3 gange måtte Albert sætte besætningen ud. En gang for kastning, en gang for mund- og klovesyge og en gang for tuberkulose. I begyndelsen af trediverne mistede vi 2 køer på samme år – det var halvdelen af besætningen. Og jeg tudede sagde Ellen. Det var frygteligt. Kort tid efter døde naboens kone på kun 42 år og så sagde jeg også: Næ, så vil du ikke græde for et par køer.

Helge Nielsen

Det var krisetider, men alle klarede sig ved at stå sammen. Da krigen kom, blev det opgangstider, måske på en kedelig baggrund. Ellen og Albert havde ejendommen i 54 år, men de seneste år er jorden forpagtet ud.

Albert arbejdede i en del år i grusgrave på egnen. Det var 10 timer om dagen til en ugeløn på 18 kr. Selv om det var strenge tider, var der også tid til andet. Albert har siddet i bestyrelsen i Tuse Forsamlingshus og Tuse Mejeri. Han er stadig i bestyrelsen i Butterup Garantforening.

Ellen sad i 20 år i menighedsrådet i Butterup og hun var med i husholdningsforeningens arbejde. Deltog i velgørenhedsarrangementer og dyrkede håndarbejde og gymnastik. Ellen stammede fra "Store Stenbjerggård" i Tuse.

Et slidsomt liv har det været i de 2 familier. Et håndtryk af både Albert og Helge fortæller, at hænderne har været brugt hårdt. Men et varmt smil fra dem begge fortæller også, at det gennem alle årene har været en glæde at arbejde med jorden.

"GREVER, BARONER OG HUSMÆND" af John Erichsen og Ditlev Tamm

"De nye husmandskolonier" – eller husmændenes landboreformer i det 20. århundrede" af Gunnar Solvang. (Foræret Lokalhistorisk Forening af Jørgen Steen).

Avisartikel fra Holbæk Amts Venstreblad for den 22. december 1976.

Skrevet af Erling Knudsen, december 2015.